

Momenter til Belysning af
**Landarbejderspørgsmaalets Behandling i
fremmede Lande.**

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 29. Januar
1908 af Sekretær *H. Hertel*.

(Fortsat fra Side 219).

Ogsaa i Belgien lider Landbruget under Mangel af tilstrækkelig Arbejdskraft, og som en Følge heraf er — i Henhold til en Indberetning af Generalkonsul Brocckdorff i Antwerpen — Landbruget i de senere Aar i et betydelig Grad gaaet over fra Kornavl til permanente Græsmarker. Bestanden af Heste og Kvæg er tiltaget, og Græsmarkerne holdes fuldstændig indhegnede, saaledes at Vogtertjenesten kan omtrent helt undgaas. Det er ogsaa den manglende Arbejdskraft, der har givet Stødet til, at der i de senere Aar er opstaaet talrige Andelsselskaber for Tilberedning af de forskellige Produkter — som Mælk, Smør og Ost —, og som ved en Concentration af Arbejdskraften medfører, at man kan hjælpe sig med færre Arbejdere, end hvis det samme Arbejde skulde udføres selvstændigt paa hver Gaard. Disse Selskaber indkøbe ogsaa i Fællesskab Landbrugsmaskiner til Medlemmerne, og Benyttelsen af Maskiner til de forskellige Markarbejder gaar stærkt fremad Aar for Aar. Saaledes er det nu meget almindeligt, at de større Ejendomme anvende Dampmaskiner til Pløjning. For at holde Interessen for Landbruget vedlige hos Soldaterne har man oprettet en landøkonomisk Undervisning for disse, og af de saakaldte *caisses des magistrats* yder Øvrigheden ubemidlede Personer Understøttelse til Hjemrejse til Landkommunerne.

Endelig kan det omtales, at der i Belgien har rejst sig en karakteristisk Bevægelse for at føre forskellige industrielle Virksomheder bort fra Byerne og ud paa Landet. Det er navnlig det belgiske Socialdemokratis Fører, *Vanderelde*, der har gjort sig til Talsmand for denne Bevægelse, som vel er rejst nærmest af Hensyn til de industrielle Arbejdere, men som ogsaa menes at ville blive til Gavn for Landbruget. Man vil skaffe Arbejderne sundere, rummeligere Boliger samt en Have eller et lille Stykke Jord til Dyrkning i Fritiden. Man mener, at Arbejderne derved ikke ville være utilbøjelige til paa visse Aarstider, under Industriens døde Perioder, at gaa fra industrielt til Landbrugs-Arbejde, og *Vanderelde* tillægger det stor Betydning, hvis man kunde opnaa en saadan fremtidig Veksel mellem de 2 Slags Arbejder. Der skal i de seneste Aar ikke være saa faa større Industrier, der ere flyttede ud paa Landet*), og den langt billigere Byggegrund her siges i mange Tilfælde fuldstændig at opveje de Omkostninger og forøgede Udgifter, der ere forbundne med Omplantningen. Generalkonsul *Brockdorff* mener, at der allerede nu ved denne Bevægelse paa sine Steder er bundet saa stor en Arbejdskraft, at det »kommer Landbruget til Gode — navnlig i Høsttiden, hvor der betales højere Løn for Landarbejdet, ligesom der ogsaa paa anden Maade kan komme Landmanden ledig Arbejdskraft til Gode, idet der ikke alle Tider paa Fabrikkerne haves Brug for den fulde Arbejdsstyrke hele Ugen igennem«.

I Frankrig føles som i de andre europæiske Lande haardt Manglen af Landarbejdere — »Bortvandringen fra Landet har bragt Landbruget til Afgrundens Rand«, siger den tidligere Landbrugsminister *Méline* —, og for Alvor har man nu optaget Spørgsmaalet: hvad kan der gøres for at raade Bod paa Manglen? Hvad der imidlertid hidtil er gjort herfor, er hovedsagelig gjort ad

---

*) En lignende Bevægelse er fremme i visse Egne af Frankrig og Tyskland (Omegnen af Berlin).

privat Vej, og det er endnu ikke meget. Der er saaledes dannet lokale Foreninger, der understøtte Personer, der ville tage blivende Ophold paa Landet (Laan til Køb af en lille Ejendom, til Anskaffelse af Arbejdsredskaber o. s. v.). Og i Paris er der i 1902 oprettet et hele Frankrig omfattende Selskab: *société française d'émulation agricole contre l'abandon des campagnes* med det Formaal at modarbejde Bortvandringen fra Landet. For dette sit Formaal virker Selskabet ved »at varetage Landbrugets almindelige Interesser«. Det udgiver et Maanedsskrift, »L'émulation agricole«, og udsender Skrifter og Pjecer, det lader afholde Foredrag, Møder og Kongresser, paa hvilke sociale Spørgsmaal vedrørende Landbruget drøftes, det uddeler Opmuntringspræmier o. s. v. Foreningens Virkemidler skaffes til Veje ved Medlemsbidrag, Gaver og Overskud af Fester, der afholdes med Foreningens Maal for Øje endelig modtager den fra 1907 et mindre aarligt Statstilskud.

Den franske Stat søgte for snart en halv Menneskealder siden at opmuntre til Opførelsen af billige og sunde Boliger for Arbejdere baade paa Land og i By. En Lov af 30. November 1894 bestemmer, at der i hvert Departement kan oprettes en eller flere Komiteer, af hvilke den ene Tredjedel vælges af Departementets Generalraad, de to Tredjedele af Præfekten. Disse Komiteer, som kunne faa pekuniær Hjælp af Statskassen, skulle anstille Undersøgelser over, hvor der er Trang til Arbejderboliger, de udskrive Konkurrencer mellem Arkitekter, uddele Belønninger og træffe i al Almindelighed Foranstaltninger, som kunne anspore til Opførelsen af billige Arbejderboliger. Loven bestemmer endvidere, at visse offentlige Kasser kunne anvende en Del af deres Midler til Laan til Foreninger, der dannes med Opførelsen af billige Arbejderboliger som Maal, eller til Kreditselskaber, som uden selv at bygge ville lette Køb eller Opførelsen af saadanne Boliger. Fremdeles bemyndiger Loven et offentligt Livsfor sikringsselskab til at tegne Forsikring paa begrænset Tid

for Arbejdere, der købe billige Boliger og betale Udgiften herved i aarlige Afdrag, saaledes at hvis Arbejderen dør inden Forsikringstidens Udløb, udbetaler Selskabet den endnu resterende Del af Købesummen. Endelig ere saadanne Arbejderboliger fritagne for visse Afgifter og forskaanede for visse Retsfølgninger.

Der er paa Grundlag af denne Lov dannet en Del Selskaber, der virke for at skaffe Arbejderne billige Boliger; Loven har faaet en ikke ringe Betydning for Byarbejdere, og i de store Byers Omegn er der opført ikke faa sunde og gode Boliger. Derimod har Loven kun haft ringe Betydning for Landdistrikterne, og Grunden hertii søges for en væsentlig Del deri, at der ikke til de Boliger, hvis Opførelse Loven vil fremme, er knyttet en lille Jordlod.

Paa dette Forhold vil den franske Stat nu søge at raade Bod: Mr. R i b o t, den tidligere Førsteminister, fremsatte den 19. November 1906 i Deputeretkamret et »Lovforslag vedrørende den lille Ejendom og Huse til billigt Køb« (*proposition de loi relative à la petite propriété et aux maisons à bon marché*), i hvis Motiver det hedder, at det er en meget vigtig Samfundsopgave at understøtte »de hæderlige og flittige Arbejdere, der elske Landbruget og ere villige til at bringe de største Ofre for at erhverve et Jordstykke og derpaa opføre et Hus«. Det Tidspunkt, paa hvilket Statens Hjælp særlig bør finde Sted, er, naar Arbejderne have giftet sig: »Naar Arbejderen stifter Familie, faar han Pligter og Ansvar, og endnu mere end i hans Alderdom er det paa dette Tidspunkt vigtigt, at der rækkes ham en hjælpende Haand til at fuldføre en virkelig social Handling og knytte ham til Jorden.«

Forslaget gaar nu ud paa, at de Begunstigelser, Lovgivningen har tilstaaet til Fremme af Dannelsen af billige Arbejderboliger, udvides til at omfatte Erhvervelsen af Smaalodder paa indtil 25 ares (ca. $\frac{1}{2}$ Td. Ld.). Indkøbsprisen for en saadan Jordlod maa ikke overstige 1200 frs. (864 Kr.), og Lodden skal dyrkes af Ejeren eller hans

Familie. De Kreditselskaber, der (i Henhold til Loven af 1894) ere oprettede for at fremme Opførelsen af billige Arbejderboliger, svare af de laante Midler en Rente af $3\frac{3}{4}$ pCt., medens Lovforslaget bestemmer, at Renten kun skal være 2 pCt., naar det drejer sig om Indkøb af Jordlodder til Landarbejdere. Forudsætningen for at erholde saa billige Laan er dog, at Arbejderen samtidig med Laanets Optagelse tegner en Livsforsikring til Dækning af den Risiko, der er for at han dør, inden Laanet er tilbagebetalt. For at der ikke skal paaføres de Sparekasser, der yde Laan, Tab ved den lave Rente af 2 pCt., bestemmer Forslaget, at Staten efter nærmere fastsatte Regler skal træde hjælpende til, ja, i visse Tilfælde — nemlig naar Arbejderen er gift eller er Enkemand med 2 Børn paa mindst 16 Aar, og hans Aarsindtægt ikke overstiger 1500 frs. (lig 1080 Kr.) — udreder Staten i Forbindelse med Departementet og Kommunen de 2 pCt., saaledes at Arbejderen kun har at svare de aarlige Afbetalinger, Forsikringspræmien og et mindre Bidrag til Kreditselskabets Udgifter.

Dette Lovforslag har været henvist til en Kommission, der i Juni Maaned 1907 afgav en Betænkning, som anbefaler Forslaget med enkelte Tilføjelser, der bl. a. gaa ud paa, at Landarbejderen for at faa Laan skal eje mindst $\frac{1}{5}$ af Loddens eller Husets Værdi, at en Kreditforening for at opnaa Laan af Staten skal have en Kapital paa mindst 200,000 frs., og at Statens Maksimumstilskud ikke maa overstige 100 Mill. frs. Lovforslaget er vedtaget i Deputeretkammeret, og det antages, at det vil blive gennemført.

— Som i Tyskland er der ogsaa i Frankrig fremkommet en Mængde private Forslag om, paa hvilken Maade der bedst kan raades Bod paa Landarbejdermanglen. Mest diskuterede ere de af den tidligere Premier- og Landbrugsminister Jules Méline fremsatte Forslag i hans i 1906 udgivne Skrift *Le retour à la terre et la surproduction industrielle*. Jeg skal ganske kort gøre Rede for de vigtigste Hovedpunkter i hans Forslag.

Méline hævder, at først maa der i Landsbyskolerne fra Barnsben af indprentes Børnene Kærlighed til Landet, Landlivet og Landarbejdet. Man maa aabne Børnenes Øjne for dette sidstes Betydning og Uundværlighed. For Tiden se de fleste ned paa dette Arbejde som ringere end det industrielle.

Dernæst gælder det om at stille saa mange Jordlodder som muligt til Raadighed for Landarbejderne og gøre dem Erhvervelsen af saadanne saa let som muligt. De daarlige Tider have medført, at den j o r d e j e n d e Landarbejderstand er aftaget i Frankrig; Antallet af disse Arbejdere var i 1862 1,134,000, i 1892 589,000. *Homestead*-Instituttet fra Amerika maa overføres til Frankrig, d. v. s. Hus og Jord maa blive en principielt set uangribelig Arvelod, et for Familien utabeligt Tilflugtssted, der kun i enkelte, af Loven nøje angivne Tilfælde kan gaa over til Kreditorerne. Endvidere maa der oprettes Pengeinstitutter, alene beregnede for Landarbejderne, og som stille de flittige blandt disse Penge til Raadighed til Køb af Jord.

Fremdeles bør den samme »Omsorgs- og Velfærds-Pleje«, der hidtil alene er kommet Industriens Arbejdere til Gode, tilflyde ogsaa Landbrugets. Længe har Lovgivningsmagtens Løsen været »alt for Industrien«, og Grunden hertil er den, at i Stæderne findes den Vælgermasse, der gør sig mest bemærket og stadig fører det store Ord; alle i Byerne have derfor forenet sig om at komme de daarligt stillede til Hjælp, medens paa Landet den, der kæmper mod Ulykken, overlades til sig selv. For den syge Industriarbejder findes der fri Sygehus, Læge og Medicin, for den fattige Velgørehedsanstalter og Samaritaner. Herom véd Landarbejderen god Besked, og af denne Grund drager Byen ham. Det gælder derfor om at faa udbredt gensidige Hjælpe-, Syge- og Begravelseskasser paa Landet, og Tyendesparekasser bør oprettes, der opmuntre og præmiere Sparsommeligheden; i det hele bør Landets gamle, syge og fattige sikres de samme Fordele som Byernes.

Landarbejderne og deres Ungdom véd dernæst god Besked med Byernes muntre Tillokkelser. En Hovedgrund til, at Arbejderen begiver sig til de store Stæder, er den, at »han finder sin usle Landsby for trøstesløs, for tarvelig og tom paa Fornøjelser; han keder sig dér«. »Vi maa give vore Landsbyer noget mere af den ydre Forfinelse og tilføre dem mere af Livets Afvekslinger, man kan godt gøre noget for Øjnene og Sindet, man kan give forøget Lejlighed til sund Adspredelse og billige Fornøjelser.« Det mørke, smudsige og tilrøgede Værtshus vil Méline have afløst af en net, renlig og godt oplyst Café, »i hvilken man i sin Families Kreds kan nyde en kort Hvile«, og han vil have oprettet Musik-, Sang-, Skytte- og Gymnastikforeninger paa Landet, for at de kunne »udbrede et muntret Liv omkring sig«.

Gennemføres de af ham foreslaaede Forholdsregler, mener Méline, at det vil bidrage ikke blot til at standse Bortvandringen fra Landet, men ogsaa medvirke til, at tidligere bortdragne Arbejdere ville vende tilbage.

I t a l i e n s Landarbejderforhold staa, som den danske Chargé d'Affaires i Rom, Greve C. M o l t k e skriver i en Indberetning til Landhusholdningsselskabet, der er lagt til Grund for det følgende, i nøje Forbindelse med Udvandringsforholdene. Udvandringen fra Italien er for Tiden overordentlig stor, vistnok større end fra noget andet Land. Der udkom i 1901 en Lov, der paa forskellig Vis begunstiger Udvandringen, f. Eks. ved Opfyldelse af Værnepligten, og det er særlig efter denne Lov, at Udvandringen har taget saa stort et Opsving. Der udvandrede i Gennemsnit af Aarene

	1898—1900	1901—03	1904—06
til evropæiske Lande:	167,218	241,989	258,038
- oversoiske —	147,727	282,254	403,795
Ialt	314,945	524,243	661,833

Af Landarbejdere udvandrede der:

i 1904.....	136,998	eller	32,5	%	af	den	saml.	Udvandring
i 1905.....	232,108	—	35,7	-	—	—	—	—
i 1906.....	257,220	—	36,2	-	—	—	—	—

Samtidig med at Udvandringen er vokset saa stærkt, har den ogsaa forandret Karakter. Reglen var tidligere den, at efter kortere eller længere Tids Forløb vendte Udvandrerne hjem til Italien, Udvandringen rummede derfor ingen Fare for Bevarelsen af en tilstrækkelig Arbejds-kraft for Landet selv, og man saa med Sympathi paa den som en til Tider nødvendig Sikkerhedsventil for overflødig Arbejds-kraft. Nu har Udvandringen imidlertid skiftet Karakter, nu er Reglen den, at Udvandrerne hverken før eller senere vende tilbage til Moderlandet: i de sidste Aar skulle $\frac{2}{3}$ af de udvandrede, eller op imod 500,000 Personer aarlig, have forladt Landet for bestandigt eller i hvert Fald have unddraget det den Del af deres Liv, i hvilken de vilde have kunnet yde det bedste Arbejde.

Førenden Udvandringen finder der betydelige Arbej-dervandringer Sted frem og tilbage fra den ene Provins til den anden. Man har beregnet, at de indre Vandringer i Aaret 1905 omfattede 859,000 Personer, deraf 722,000 i Landbrugets Tjeneste. Arbejderne drage fra tæt til tyndt befolkede Egne, paa hvilke Kulturerne kræve en midler-tidig stærk Forøgelse af Arbejderstyrken: saaledes Ris-planternes Rensning og Rishøsten omkring Mortara, Ver-celli, Novara, Pavia o. a. St., Høhøsten i den saa kaldte Agro Romano og Kornhøsten i Lavlandet omkring Foggia.

De indre Vandringer ere i det hele og store til Gavn for det italienske Landbrug, de bringe overflødig Arbejds-kraft fra tæt befolkede Provinser til Egne, hvis Agerbrug ikke vilde kunne skaffe Fortjeneste til en talrigere Arbej-derbefolkning hele Aaret rundt.

Anderledes forholder det sig med den egentlige Ud-vandring. Det er en Selvfølge, at den »Aareladning«, som den medfører, mærkes, og den mærkes særlig af

Landbruget i visse Provinser. Der har da ogsaa i den nyeste Tid rejst sig Stemmer for, at det er Regeringens Pligt at skride ind og søge Arbejdskraften bevaret for Land og Landbrug. Nogle i de senere Aar vedtagne Love tage Sigte herpaa.

En Rigslov af 22. Marts 1900 søger saaledes at fremme Opdyrkningsarbejder. Ved disse tilsigtes der at give Landarbejderne varig Fortjeneste og gøre Opholdet i usunde Egne sundere for derigennem at modvirke Udvandringen. Loven tillader Regeringen at gribe ret stærkt ind i den private Ejendomsret, naar det private eller kommunale Initiativ ikke vil tage nødvendige hygiejniske Foranstaltninger mod sumpede og usunde Arealers skadelige Indflydelse. De under denne Lov optagne Arbejder omfatte foruden egentlig Opdyrkning, Dræning og hydrauliske Arbejder af anden Art tillige Sumpes og Søers Udtørring. Man synes ikke at vente sig meget af denne Lov, da det til Opdyrkning egnede men endnu uopdyrkede Areal ikke er stort i Italien. Saaledes har den bekendte Statistiker Luigi Bodio beregnet, at blev de i et Aar udvandrede Arbejdere tilbage i Italien, vilde der have tilstrækkelig Arbejdskraft til Opdyrkning af de endnu uopdyrkede Jorder.

En Lov af 13. Decbr. 1903 søger endvidere at fremme den indre Kolonisation af Agro Romano. Ved Præmier og forskellige Skattelettelser søger Loven at opmuntre Landarbejdere og Smaaabønder til at opdyrke Smaalodder, men Resultatet har hidtil været ringe, idet der kun er oprettet faa Kolonier.

Det er særlig fra Syditalien, at Udvandringen er stor, og Grunden hertil søges i »det forældede Landbrugs stadig mere svigtende Udbytte i Forbindelse med en uforholdsmæssig høj Pris paa Livets første Fornødenheder, fremkaldt ved en trykkende Beskatning.« Til Ophjælpning af Landbrugsforholdene i de syditalienske Provinser er der nu vedtaget 2 Love: Loven af 31. Marts 1904 til Ophjælpning af Provinsen Basilicata og en Lov af 1906 til Ophjælpning

af Calabrien. Den første Lov bestemmer bl. a., at der oprettes en Landbrugsbank, som for 10 Aar faar et rentefrit Statslaan paa 2 Mill. Lire (1 L. lig 1 Frc.), og til hvis Administrationsudgifter i de første 5 Aar Staten tilskyder 170,000 Lire aarlig. Endvidere overgives til Bankens Udnyttelse de i Provinsen liggende Domæner samt de ved Regulering af Floderne indvundne Arealer. For at fremme Kolonisation genindfører Loven Bortfæstning paa et længere Aaremaal til enkelte Personer eller Selskaber, den giver Præmier til Opførelsen af ny Landbrugsbygninger, søger at ophjælpe Landbrugsundervisningen o. s. v. Den anden Lov af 1906 søger at fremme Kolonisation og forbedre Landbruget i Calabrien. I alt er der af den italienske Stat til Fremme af de landøkonomiske Forhold i Syditalien og paa Sardinien bevilget 500 Mill. Lire fordelt paa et Tidsrum af 25 Aar. Det er selvfølgelig endnu for tidligt at udtale sig om Virkningerne af disse Love, thi dertil have de virket for kort. Den i Syditalien herskende Mangel paa Landarbejdere bevirker, at de hidtil vedtagne Arbejder skride langsomt frem — men et Øjemed med Loven er jo bl. a. at søge Udvandringen standset, at knytte Landarbejderne til Hjemmet og skaffe Landbruget den nødvendige Kraft. Lykkes efterhaanden dette, vil dermed den nødvendige Betingelse for voksende Virkninger af Loven være til Stede.

Endvidere kan det omtales, at Italien er det Land, i hvilket man først — for ca. 25 Aar siden — begyndte med at give Soldaterne landøkonomisk Undervisning. I en Beretning herom, som blev afgivet i Fjor paa den internationale Landbrugskongres i Wien, og som findes refereret i »Ugeskrift for Landmænd«*), oplyses det, at denne Undervisning foregaar planmæssig siden 1898. I 1906 blev der paa 215 forskellige Steder afholdt Landbrugskursus for Soldater, der er anlagt 108 Forevisningsmarker og foretaget 1074 Udflugter i landøkonomisk

---

*) Nr. 39, S. 576, for 1907.

Øjemed, hvori deltog over 27,000 Soldater; af disse havde 23,000 deltaget flittig i de forskellige Kursus. Om denne Form for Undervisning udtalte den italienske Foredragsholder paa Kongressen bl. a. følgende: Naar man under Kaserneopholdet byder den bondefødte Soldat, som er fjærnet fra Slægt og Venner, Lejlighed til at erindre Plov og Harve, viser ham vel drevne Landbrug, samt befrier ham for Fordomme mod Bondestanden, da vil han lettere vende tilbage til Landbruget efter endt Tjeneste. I hans Sind vil ikke udvikles en sygelig Trang efter Byens Tillokkelser; han vil blive en god Landmand, og som saadan erhverve større aandelig Bevægelighed og Uafhængighed.

Endelig skal jeg lige omtale, at man i 1906 er begyndt med at give en elementær Landbrugsundervisning i de italienske Landsbyskoler. Motivet hertil er det samme som i England, man vil saa tidlig som muligt vække Børnenes Interesse for og Forstaaelse af Landbrugs Forhold.

Det er ikke blot i Evropas gamle Stater, at Landbruget føler Trykket af den utilstrækkelige Arbejdskraft. Ogsaa i de ny Lande, i Nordamerikas forenede Stater og i Kanada, i Argentina og i Australien viser Befolkningen en Tendens til at klumpe sig sammen i Byerne og særlig i de store Stæder, saaledes at disses Folkemængde er tiltaget langt stærkere end Landdistrikternes, og der er ingen Tvivl om, at de oversøiske Staters Landbrugsudvikling kunde foregaa langt hurtigere end nu, hvis ikke den nødvendige Forudsætning herfor, den tilstrækkelige Arbejdsstyrke, svigtede.

Dette gælder saaledes i høj Grad om **A u s t r a l i e n**, hvis Agerbrug fuldt saa meget som det evropæiske lider af Mangel paa Arbejdskraft — den oprindelige Befolkning er ubrugelig til Landbrugsarbejde, og den hvide er faatallig og dyr —, hvor alle undtagen Arbejderpartiet ere enige om, at en større Folkemængde er absolut nødvendig

for at bringe Landbruget frem, og hvis Forbundsregering derfor i de sidste Aar ved rejsende Agenter, Udstillinger, Reklameskrifter og paa andre Maader søger at drage Indvandrere fra Evropa og specielt fra England til Austral-landet.

I Staten Ny-Syd-Wales har i 1906 Regeringen paa-begyndt 2 Foranstaltninger, der begge tage Sigte paa at give Drengene i Hovedstaden Sydney Kendskab til og Interesse for Landbruget for derved muligvis at give dem Lyst til at forlade den overfyldte By og tage Landbruget op som Livsgerning.*) Den første Foranstaltning er Oprettelsen af de saakaldte »*Rural Camp Schools*« (landlige Lejr-Skoler), der bestaa i store Lejre ude i Landdistrikterne, hvortil Drengene fra Sydneys Skoler sendes. Drengene i disse trække Lod om, hvem af dem der skal ud i Lejren. Første Lejr bestaar f. Eks. af Nr. 1—12 fra hver Skole, anden Lejr af Nr. 12—24 og saa fremdeles. Hvert Hold ledsages af en Lærer. Undervisningen bestaar i Foredrag o. s. v. angaaende Landbrug, og Drengene faa samtidig Lejlighed til ved Besøg paa omliggende Bøndergaardte at se de forskellige Grene af Agerbruget udførte i Praksis. Alle Omkostningerne ved Lejrene, Befordringen frem og tilbage o. s. v. afholdes af Regeringen. — Den anden Foranstaltning er den saakaldte »*Farm-Training*«: Regeringen ejer en mindre Farm, der ikke er længere borte fra Sydney, end at Drengene kunne gaa derud hver Morgen og vende tilbage hver Aften. For det af dem udførte Arbejde faa Drengene Middags- og Aftensmad; Arbejdet bestaar i Malkning, Pløjning, Høstarbejde, Fodring o. s. v., og Opholdet varer i 4 Uger. Viser Drengen efter Udløbet af denne Tid stadig Lyst til Landarbejde, sendes han af Regeringen til en større Arbejdsfarm længere borte; paa denne maa han opholde sig helt og holdent og faar Kost og Logis for sit Arbejde. Naar han har været her i

---

*) Jævnfør »Meddelelser fra Udenrigsministeriet«, 1907. XIII Hæfte, S. 498—99.

2 Maaneder, skaffer Regeringen ham en Plads paa en eller anden Farm. Det danske Konsulat i Sydney udtaler, at disse Forsøg hidtil ere faldne ud til stor Tilfredshed for alle de forskellige Interesserede.

Endelig kan det nævnes, at man i Ny-Syd-Wales har gennemført Undervisning i Landbrug i Almueskolerne. Disses Lærere maa gennemgaa forskellige Kursus paa en af de 12 Regerings-Landbrugsskoler, der findes i denne Stat med kun ca. 1½ Mill. Indbyggere, for at de senere kunne holde Foredrag om og give elementær Undervisning i Landbrug. Til mange Skoler er der ogsaa knyttet et Stykke Jord til Opdyrkning, og Børnene faa da Undervisning i Havebrug, Flugtkultur og almindelig Opdyrkning. Ogsaa Hensigten med denne Undervisning er at søge Børnenes Hu vendt til Landbrugsarbejdet.

I Nordamerikas forenede Stater lider Landbruget saa at sige under en kronisk Arbejdermangel, idet Farmerne i det sidste halvhundrede Aar have levet under Trykket af at have for lidt Medhjælp. I Nutiden synes imidlertid dette Tryk stadig at blive haardere, i det sidste Tiaar er Landbefolkningen aftaget i flere Stater, og det skal ofte hænde, at Landmændene af Mangel paa tilstrækkelig Arbejdskraft maa lade Kornet blive staaende paa Markerne, saaledes at det Tab, der derved paaføres det amerikanske Landbrug, skal beløbe sig til flere Mill. Dollars aarlig.*) Det er karakteristisk, at man nu ogsaa i Fristaterne drøfter Betimeligheden af, at der med Statens Hjælp bliver oprettet smaa Ejendomme for derved at hjælpe de større Farmere til Arbejdskraft i de travle Aars-tider.

Intet har sikkert mere end denne kroniske Mangel paa Arbejdskraft bidraget til den amerikanske Landbrugs-

---

*) I Høsttiden er Arbejdslønnen overordentlig høj. Den ved det tyske Konsulat i Chicago ansatte Landbrugskyndige meddeler, at under Høsten i 1906 naede i Nord-Dakota Daglønnen mellem 13—14 Kr.!

Maskinindustriens høje Standpunkt. Det er efter det 19. Aarhundredes Midte, at de arbejdsbesparende Maskiner begynde at blive vigtige Faktorer i Landmændenes Ger-ning, men det er først efter Borgerkrigens Afslutning i 1866, at der finder en stærk og vedvarende Fremgang Sted paa Landbrugs-Maskinteknikens Omraade, saaledes at denne nu paa visse Felter staar højest i Verden. Intet Landbrug har i den Grad taget Maskinerne i sin Tjeneste som Fristaternes, og inden for disse have atter Landmændene i *the far West* i størst Udstrækning forstaaet at afløse Menneskets Arbejdskraft med Maskinens. Som et Eksempel paa den udstrakte Benyttelse af Maskinkraften skal jeg anføre, hvad den amerikanske Forfatter Mr. H. W. Q u a i n t a n c e i sit interessante Skrift »*The influence of farm machinery on production and labor*« fortæller om Arbejdet paa Kaliforniens og Oregons Farme: Der anvendes paa disse 50-Hestes-Lokomobiler, af hvilke ethvert trækker »16 Ti-Tommers Plove, 4 Seks-Fods Harver og en Radsaamaskine til Saahvede. Saaledes udfører hvert Lokomobil paa én Gang det tredobbelte Arbejde af Pløjning, Harvning og Saaning. Besparelsen af Tid er saa stor, at en Maskine kan besaa fra 50 til 75 acres med Hvede paa én Dag, og den behandler lige saa let bakket og ujævn Jord som jævne Sletter. Naar Kornet er modent, føres en Høstmaskine ved den samme Hjælp tværs hen over Marken. Naar Høstknivene have udført deres Arbejde, samle automatiske River Kornet og fører det hen til Aksknivrækkerne, der skære Aksene af Straaet. Derefter bliver med det samme Hveden tærsket, rensat og lagt i Sække, og efter den store Høstvirksomhed er der ladet tilbage en lang Række af Sække med Hvede. Et andet Lokomobil trækker et Dusin Vogne, der følger i Kølvan- det efter Tærsk- og Høstmaskinen, samler Hveden sammen og bringer den til Kornmagasinet. Paa denne Maade høstes paa én Dag 70 acres*) eller mere med Hvede. Ved

---

*) 70 acres = 51 Td. Ld.

Hjælp af disse Maskiner udføres paa Farme af et Tusind acres Størrelse alt Arbejdet med Kultivering og Pløjning, Saaning og Indhøstning af et halvt Dusin Mand paa mindre Tid, end en hel Arme af Arbejdere uden Maskinhjælp kunde udføre det samme Arbejde paa en Farm af halvt saa stor en Udstrækning.« Det er dog en Selvfølge, at store Marker ere nødvendige for en fordelagtig Udnyttelse af en saa uhyre Maskinkraft.

I Centralstaterne bruges Maskiner af mindre Dimensioner, men Resultaterne ere lige saa beundringsværdige. Som et Eksempel herpaa kan anføres, at ved en Mands Arbejde tog det tidligere 11 Timer at slaa og ensilere en Ton Græs, medens dette Arbejde nu ved Hjælp af Maskiner udføres i en Time og 39 Minutter; samtidig er Udgiften til det nødvendige menneskelige Arbejde reduceret fra 83 til 16 cents pr. Ton.

Der er nu næppe noget Slags Arbejde i det amerikanske Landbrug, der ikke i Nutiden i væsentlig Grad er blevet forandret ved Benyttelsen af ny Redskaber og Maskiner.

Paa Grundlag af et meget omfattende Erfaringsmateriale belyser den før nævnte Forfatter Arbejdets Produktivitet under den ældre og nyere Teknik. Han beregner saaledes, at der til at producere 30 bush. (8 Tdr.) Byg i 1829—30 udkrævedes et menneskeligt Arbejde, der repræsenterede $63\frac{1}{2}$ Time, medens i 1895—96 den samme Mængde ved Anvendelse af Maskinkraft kun krævede $2\frac{3}{4}$ Timers Arbejde, at Produktionen af 40 bush. ($10\frac{1}{2}$ Td.) Mais i 1855 krævede et menneskeligt Arbejde paa $38\frac{3}{4}$ Timer, men i 1894 ved Maskinkraft 15 Timer, at 40 bush. Havre krævede henholdsvis $66\frac{1}{4}$ og 7 Timer, 25 bush. (7 Tdr.) Rug 63 og $25\frac{1}{6}$ Timer, 20 bush. ($5\frac{1}{4}$ Td.) Hvede 61 og $3\frac{1}{3}$ Time. Paa intet Omraade viser Beparelsen af menneskelig Arbejdskraft sig saa stor som ved Tærskningen af Mais: ved Haandkraft udkræves pr. bushel en Mands Arbejde i 100 Minutter, men ved Anvendelse af Damptærskemaskinen udkræves hertil kun en Mands Ar-

bejde i $1\frac{1}{2}$ Minut. Forfatteren beregner endvidere, at af det Arbejde, der i 1896 medgik til Frembringelsen af Nordamerikas Bygavl, udførtes 95,7 pCt. af Maskinerne, medens 61 pCt. af Arbejdet ved Maisproduktionen, 89 pCt. af Arbejdet ved Havrehøsten, $72\frac{1}{2}$ pCt. ved Rishøsten, 60 pCt. ved Rug- og $94\frac{1}{2}$ pCt. af Arbejdet ved Hvedehøsten skyldtes Maskinerne.

Hvad Produktionsomkostningerne angaar, ere disse for de fleste Afgrøders Vedkommende betydelig lavere, naar der benyttes Maskiner end ved menneskelig Arbejds-kraft. I 1830 kostede det 3,88 Dollars at producere 30 bush. Byg, men i 1896 kun 1,06 Doll., medens 20 bush. Hvede kostede henholdsvis 4 og 1,12 D., 40 bush. Mais 16,34 og 6,62 D., 40 bush. Havre 3,85 og 1,60 D. o. s. v. Nedgangen i de samlede Produktionsomkostninger er størst for de forskellige Kornsorters Vedkommende, mindst for Roerne. For den hele Høst i 1899 beregner Forfatteren Produktionsomkostningerne til ca. 473 Mill. Dollars, medens de ved den gamle Arbejdsmethode vilde have beløbet sig til ca. 880 Mill. Maskinerne have med andre Ord medført en Besparelse af 46,3 pCt. »Det vil sikkert ikke være for meget at sige, udtaler Mr. Q u a i n t a n c e, at i Løbet af den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede ere Afgrødernes Produktionsomkostninger reducerede til det halve. Og hvis vi tage med i Betragtning Farmernes formindskede Udgifter til Føde og Bolig til hans lejede Arbejdere og den ligeledes formindskede Udgift til Pakhuse for Sæden i Straaet, maa den samlede Besparelse blive endnu større.«

Den stadig stigende Anvendelse af Maskinkraft i det amerikanske Landbrug har gjort det muligt, at man trods Landbefolkningens forholdsvis lille Tilvækst alligevel har set sig i Stand til at indtage uhyre Arealer under Kultur. Grunden er selvfølgelig den, at man pr. dyrket Arealen-hed har kunnet nøjes med mindre og mindre menneske-lig Arbejds-kraft. Man har saaledes beregnet, at Produk-tionen af de 9 vigtigste Afgrøder: Mais, Hvede, Byg,

Bomuld, Hø, Havre, Kartofler, Ris og Rug nu kun lægger Beslag paa ca. 21 pCt., altsaa kun ca. $\frac{1}{5}$, af den menne- skelige Arbejdskraft, som vilde have været nødvendig ved de ældre Fremgangsmaader. Et andet karakteristisk Ud- slag af Maskinkraftens større Benyttelse har været, at Ma- skinerne ved at formindske Fordringerne til den rent fy- siske Styrke have stillet Mænd og Kvinder paa en mere lige Fod. Der er til Landbrugsarbejdet nu en forholdsvis langt større Tilgang af Kvinder end af Mænd, det synes, som om Kvinderne efterhaanden ville finde den samme Anvendelse ved Landbruget, som de forlængst have fun- det i Fabrikerne og de industrielle Etablissementer. Iøv- rigt stemme alle Udsagn overens om, at Maskinerne ikke blot have været til Nytte for Farmerne, men ogsaa for Landarbejderne. »De have, siger en Forfatter*), befriet Landarbejderne for meget Slid, de have gjort hans Ar- bejde lettere og hans Arbejdstid kortere, skærpet hans Evner, skabt Ligevægt mellem Hjærns og Legemets Arbejde; de have endelig gjort ham til en Arbejder, der kan gøre bedre Fyldest, til en mere selvsikker Mand (*a broader man*) og en bedre Borger.«

Karakteristisk for det amerikanske Landbrug er den Maade, paa hvilken det har kunnet indrette sig med Hen- syn til Arbejdskraftens Udnyttelse paa de travle Tider. I Syden begynder Kornhøsten allerede i Slutningen af Maj, og i Norden ender den først i September. Naar Ind- høstning og Tærskning skal foregaa, drage Skarer af løse Arbejdere ud til Gaardene**), de begynde Høstarbejdet i Oklahoma, og efterhaanden som Høsten drager mod Nord, følge de med. Fristaterne kunne derfor besørge deres Høst med forholdsvis faa Arbejdere, da altsaa de samme, der have høstet i Texas eller Oklahoma, ogsaa betjene Tærskemaskinerne i Nord Dakota i Oktober. Naar de travle Tider ere forbi, afskediges Arbejderne, og paa

---

*) J. R. Dodge: »American Farm Labor« (1901).

**) Den vandrende Farmarbejder hedder *hobo*.

mange Gaarde forrettes Vinterarbejdet alene af Farmeren og hans Familie.

Længe har det amerikanske Landbrug tjent det evropæiske som Forbillede for Benyttelsen af arbejdsbesparende Redskaber og Maskiner, og talrige ere de amerikanske Maskiner, som alt have vundet stor Udbredelse i Evropa, saaledes de forskellige Høstmaskiner, Svingplove, Motorer o. s. v. Endnu er der imidlertid langt til, at det evropæiske Landbrug naar op paa Højden med det amerikanske, hvad Brugen af Redskaber angaar; imidlertid er der vel næppe nogen Tvivl om, at et af de sikreste Midler til at modarbejde Landarbejdermanglen paa vil være at tage arbejdsbesparende Maskiner og Redskaber i Landbrugets Tjeneste i samme Udstrækning, som Tilfældet er i Nordamerika. I Sverige har man Øjet aabent herfor, man har saaledes dør foreslaaet ved Understøttelse fra Staten — hvor vidt Bevillingen er givet, er mig ikke bekendt — at foranstalte Studierejser for unge Landmænd til Nordamerika, for at de kunne blive bekendte med de dør anvendte arbejdsbesparende Methoder og Fremgangsmaader.

Ogsaa i K a n a d a føles Landarbejdermanglen stærkt, ogsaa her beklage Landmændene sig over, at den stadig voksende industrielle Virksomhed tager Arbejdere fra dem, og at de store Jærnbaneanlæg lægge Beslag paa megen Arbejdskraft.*) Ogsaa i dette Land drøfter man derfor Midler og Maader, paa hvilke der kan tilføres Landbruget nyt Blod. Man søger at drage Landarbejdere af forskellige Nationaliteter til Kanada og ved billige Arbejdetog og paa anden Maade at lette dem Udfarten til de store vestlige Agerbrugsprovinser. Uagtet den i Kanada raadende stærke Misstemning mod den gule Race taler man nu om at ophæve den høje Indvandringsskat,

---

*) I Følge Bulletin I, "Census and Statistics", 1907, findes der kun ca. 73,000 Lønarbejdere (wage earners) i det egentlige Landbrug.

der er lagt paa Kinesere, og at søge iværksat en Masseindvandring af kinesiske, japanske og indiske Arbejdere. — I de senere Aar har Brugen af Landbrugsmaskiner taget et stærkt Opsving, og den Grundsætning, hvorefter den kanadiske Farmer nu søger at indrette Arbejdet, er »mange Heste, faa Arbejdere«. Man er begyndt at udstykke store og middelstore Gaarde i smaa Brug, der i det væsentlige kunne drives ved Familiens Arbejde, man tilraader Landmændene i stor Udstrækning at gaa over til Kvægbrug med permanente Græsgange eller at indføre en blandet Drift, der Aaret igennem kræver en mere ensartet Anvendelse af Arbejdskraft end de store ensidige Kornbrug, der kun en kort Tid af Aaret have Brug for Arbejdskraft, men da ogsaa nødvendigvis maa fordre en stor og dyr Arbejdskraft, hvis delvise Udeblivelse medfører store og uafvendelige Tab.

Det er ikke blot i det yderste Vesten, men ogsaa i det yderste Østen, man hører Klager over, at Arbejderne vandre til Byerne. I et Brev fra Japan, der for nylig var offentliggjort i »Deutsche Landwirtschaftliche Presse«, hedder det, at Fabriker »skyde som Paddehatte op af Jorden«, den industrielle Arbejderbefolkning begynder at vokse efter en uhyre Maalestok, og der gaar et stadigt Tog af Mennesker fra Landet ind til de industrielle Centra, Arbejdslønnen stiger i rask Tempo, og det kan med Sikkerhed forudsiges, at der snart vil herske Arbejdermangel i Landbruget.

De Foranstaltninger, man i de forskellige Lande har bragt eller har foreslaaet at bringe i Anvendelse mod Landbrugets Arbejdermangel, falde ind under følgende 3 Kategorier: Foranstaltninger, der tage Sigte paa enten

1) at formindske Brugen af menneskelig Arbejdskraft; eller

2) at optage Konkurrencen om Arbejdskraften med Byerne og Industrien; eller endelig

3) at drage fremmede Arbejdere (Vandrearbejdere) til Landbruget.

Under den første Kategori falde Midler som Indførelsen af Akkordløn, der som Regel vil være en Spore for Arbejderen til at vise Flid, Dygtighed og Stadighed i Arbejdets Udførelse; Erfaringen viser, at Landarbejderen i Reglen vil udføre $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ mere Arbejde ved Akkordløn end ved almindelig Dagløn uden at overanstrenges sig. Endvidere Overgang til en mere ekstensiv Drift, Udstykning af store Ejendomme og Indførelsen af arbejdsbesparende Maskiner og Redskaber. Landbrugsproduktionen lader sig vel ikke billiggøre i samme Grad som den industrielle Produktion ved Hjælp af Maskinkraften. I Landbruget er enhver Udførelse af Arbejdet bundet til et bestemt Tidspunkt, hvorfor de enkelte Maskiner ofte kun kunne benyttes i forholdsvis faa Dage om Aaret. Ved Landbrugsproduktionen bliver derfor den paa en Arbejdsdag faldende Andel af Forrentning og Amortisation ulige større end ved den industrielle Produktion, i hvilken Maskinerne som Regel ville kunne anvendes Aaret rundt. Landbrugsmaskinernes Driftsomkostninger ville som Regel ogsaa være højere end de industrielle Maskiners, fordi de første under Arbejdet i Marken maa flyttes fra Sted til Sted, saaledes at den billig arbejdende centrale Kraftmaskine ofte ikke vil kunne anvendes. Endelig er der i Landbruget en Grænse, der ikke lader sig overskride, for Maskinteknikens Anvendelse. Man kan ikke til Landbrugsarbejder konstruere Maskiner, der kunne afpasses efter det fra Dag til Dag, ja stundom fra Time til Time vekslende Vejrlig. Men med disse Forbehold tør det sikkert siges, at der endnu er meget at vinde for Landbruget ved Indførelsen af arbejdsbesparende Maskiner og Redskaber, og Elektricitetens stigende Anvendelse aabner her store Muligheder.

Under den anden Kategori falde Midler som Tilveje-

bringelsen af Jordlodder til Landarbejderne eller Indretningen af tiltalende og sunde Boliger for dem, Tilvejebringelsen af en Folkeopinion om Landbrugsarbejdets store Vigtighed, en Forædling af Landarbejdernes huslige og kammeratlige Liv, Gennemførelsen af Forsikringsformer for Sygdom, Ulykkestilfælde og Arbejdsløshed, Oprettelsen af Hjælpe- og Sparekasser o. s. v., o. s. v., saaledes at Landbrugets Arbejdere sikres de samme Fordele som Byernes.

Hvad endelig angaar Benyttelsen af Vandrearbejdere i Landbruget, er denne i de senere Aar bleven et Fænomen af international Karakter. Fra russisk Polen og fra Galizien drage Landarbejdere til de østpreussiske Provinser, til Danmark og Skaane; bøhmiske Arbejdere tage Tjeneste i Sachsen og Bayern, store Skarer af hollandske Arbejdere søge til Tyskland i Høsttiden, Kvægrøgttere fra Schweiz og Nederlandene drage til Vesttyskland; italienske Landarbejdere udvandre for kortere eller længere Tid til de argentinske Storejendomme, medens Japanere tage Tjeneste i det kanadiske og kinesiske Arbejdere i det vestamerikanske Landbrug. Som Samfærdselsmidlerne udvikles og Forbindelsen mellem Landene lettes, ville slige periodiske Vandringer vel snarest vokse, saaledes at de Midler, med hvilke man søger at drage den fremmede Arbejdskraft til det hjemlige Landbrug, sandsynligvis ville kunne faa en stigende Betydning.

I den Oversigt, jeg her har givet, har jeg, som det jo iøvrigt fremgaar af den forudgaaende Udvikling, betragtet det som min Opgave alene at referere uden at commentere. Thi skal man veje og dømme de i Udlandet gennemførte eller foreslaaede Foranstaltninger mod Landarbejdermanglen paa en dansk Vægt, med vore Forhold for Øje, da synes mig det rette Forum herfor at maatte være et Udvalg, der bestaar af Landmænd fra Landets forskellige Egne, og der paa Grundlag af dets Kendskab saa vel til de udenlandske Foranstaltninger som til, hvad der alt er iværksat herhjemme, fremsætter Forslag og Anvisninger

til, hvorledes vi her i Danmark skulle indrette os for at imødegaa den herskende Arbejdernød.

Vi ere jo i Virkeligheden paa flere Omraader ganske godt med herhjemme med Hensyn til Foranstaltninger til at fastholde Arbejderne paa Landet eller til at drage fremmede Arbejdere hertil. Til Sammenligning med, hvad der er gjort i Udlandet, vil det til Slutning have sin Interesse at genkalde i Erindringen, hvilke Foranstaltninger der fra Statens, Foreningers eller Privates Side ere truffet hos os i Landarbejderspørgsmaalet.

Af **S t a t s f o r a n s t a l t n i n g e r** maa først nævnes Lovene af 24. Marts 1899 og 22. April 1904 om Tilvebringelsen af Jordlodder for Landarbejdere. Det er kun egentlige Landarbejdere, der i Henhold til disse Love have Adgang til at faa Jord; Ansøgeren skal være 25 Aar gammel og have ernæret sig ved almindeligt Landbrugsarbejde for andre i de sidste 5 Aar; han maa endvidere godtgøre at raade over Midler til at komme i Besiddelse af en Huslod, d. v. s. $\frac{1}{10}$ af Ejendommens Værdi. Statens Laan kan udgøre indtil $\frac{9}{10}$ af denne, og det forrentes med 3 pCt. aarlig. I de første 5 Aar er Laanet afdragsfrit, derefter amortiseres det paa lempelige Vilkaar. De »Husmandslodder«, der erhverves i Henhold til Lovene, skulle som Regel have et Tilliggende af mellem $3\frac{1}{2}$ og 5 Tdr. Ld. Middeljord eller, hvad der svarer dertil, deres geometriske Areal maa ikke være under 2 og som Regel ikke over 8 Tdr. Ld. Efter Loven af 1899 maatte Ejendomsværdien ikke overstige 4000 Kr., men denne Maksimumsværdi er ved Loven af 1904 forhøjet til 5000 Kr. Til Laan til Erhvervelsen af saadanne Husmandslodder kunde der efter den første Lov af Statskassen a a r l i g i 5 Aar udredes et Beløb af indtil 2 Mill. Kr., medens Loven af 1904 i 5 Aar stiller en Sum af 3 Mill. Kr. aarlig til Raadighed. — De første Husmandsbrug, der oprettedes i Henhold til Lovenes Bestemmelser, oprettedes i Aaret 1900. I de 7 afsluttede Finansaar, hvori Lovene nu have virket, er der i Følge »Statistisk Aarbog«

for 1907 i alt oprettet 1072 Husmandsbrug paa Øerne og 2103 i Jylland eller tilsammen 3175.

Det af Staten ydede Laan — i indeværende Finansaar indtil 40,000 Kr. — til Hedekommuner til videre Udlaan til Opdyrkere af Hede- og Moselodder, og Statstilskudet (i 1907—08: 1500 Kr.) til Selskabet »Hedebruget«, hvis Formaal er at virke for Hedernes Opdyrkning til Agerland, ville ogsaa bidrage til at lette Landarbejderne Erhvervelsen af Smaalodder.

Endelig kan i denne Forbindelse Loven af 6. April 1906 nævnes, i Henhold til hvilken der af Statslaanefondens Midler kan ydes Laan til Foreninger, der dannes udelukkende med det Formaal at indkøbe større Landejendomme, som egne sig til Udstykning og kunne erhverves til en billig Pris, for at udstykke og afhænde dem væsentligst til Oprettelsen af mindre Landbrug.

Der er dernæst Statens Bevillinger til Præmier for ypperlig Dykning af Husmandslodder og til Rejseunderstøttelse til Husmænd. Disse Bevillinger ere vel ikke givne af Hensyn til Landarbejderne, men da de ogsaa komme mange af disse til Gode, kunne de fremdrages her. De udgøre i indeværende Finansaar 110,000 Kr. Noget lignende kan siges om Statsbevillingerne ¹⁾ til trængende Elever, der paa en af Staten godkendt Landbrugsskole have gennemgaaet et almindeligt Landbrugskursus af 5—6 Maaneders Varighed, og som efter endt Kursus ønske Uddannelse i Husmandsbruget og Landbrugets Bierherv hos praktiske Landbrugere, ²⁾ til ubemidlede Deltagere i Landbrugskursus og Kursus i Landbrugets Bierherv af en Varighed fra 8 Dage til 1 Maaned, samt ³⁾ til ubemidlede Deltagere i vandrende Landbrugskursus og Husholdningskursus. Bevillingerne til disse 3 Foranstaltninger ere i indeværende Finansaar henholdsvis 4000 Kr., 40,000 Kr. og 10,000 Kr.

Medens Alderdomsforsørgelsesloven af 9. April 1891 og Loven af 12. April 1892 om anerkendte Sygekasser have været til Gavn saa vel for Landarbejderne som for

de industrielle Arbejdere, har Ulykkesforsikringsloven af 7. Januar 1898 kun i ringe Grad vedrørt de første. Men det af Indenrigsministeren i Efteraaret 1907 fremsatte Lovforslag om Forsikring mod Følger af Ulykkestilfælde i Landbrug, Skovbrug, Havebrug, Mejeri m. m. vil, naar det bliver vedtaget, ogsaa med Hensyn til Ulykkesforsikringen ligestille Landarbejderen med Fabrikarbejderen.

Endelig kan det omtales, at Regeringen har under Udarbejdelse et Lovforslag angaaende Anvendelsen af udenlandsk Arbejdskraft her i Landet, et Forslag, der bl. a. er dikteret af Ønsket om at støtte Bestræbelserne for at drage den nødvendige udenlandske Arbejdskraft til vort Landbrug. Den samme Grund har været medvirkende til, at Indenrigsministeriet i April Maaned 1907 overdrog Sekretæren ved Arbejdsraadet, cand. jur. Haarløv ved Rejser rundt om i Landet at gøre sig bekendt med de Forhold, under hvilke de fremmede Arbejdere leve og virke her for eventuelt at yde dem fornøden Bistand og Vejledning.

Ogsaa af F o r e n i n g e r er der iværksat forskellige Foranstaltninger for at understøtte Landarbejderne og søge dem bevaret for Landbruget. Jeg skal eksempelvis nævne »Jysk Husmandsforening«, der yder Alderdomsunderstøttelse til ubemidlede Arbejdere, Husmænd og Tyende, endvidere de 3 Tyende-Præmieforeninger, ikke faa Tyende-Sparekasser samt »Foreningen til Tilvejebringelse af Arbejdskraft for Landbruget«, der er sine Medlemmer behjælpelig med Tilvejebringelsen af Arbejdskraft fra Udlandet. Fremhæves bør ogsaa de af et Par Landmandsforeninger paa Lolland-Falster med Held udfødede Bestræbelser for at fremme Indvandringen af Arbejdskraft fra Galizien. Jeg skal dernæst nævne Stiftelsen »Landbrugskolonier for fattige Børn«, der søger at uddanne fattige, navnlig forældreløse Børn til dygtigt og pligtopfyldende Landbrugstyende, fremdeles de Bestræbelser, der paa forskellige Omraader — saaledes hvad Malkearbejdet og Roemarkernes Pasning angaar — udfoldes for at dygtiggøre Arbejderne og derved bidrage til i det al-

mindelige Omdømme at forøge Respekten for Landbrugsarbejdet, samt de for Soldaterne i tidligere Aar afholdte landøkonomiske Foredrag og den lette Adgang, der søges dem givet til landøkonomisk Læsning. I denne Forbindelse kan det endelig fremhæves, at Loven af 24. Marts 1899 vedrørende Folkeskolen bestemmer i § 10, at der i Almueskolen paa Landet efter Forslag af Skolekommissionen skal kunne optages Undervisning i Naturkundskab — en Bestemmelse, der jo tager Sigte paa at give Børnene Kundskaber i Fag, der senere kunne blive dem til Nytte ved Landbrugserningen.

Hvad endelig de af Private trufne Foranstaltninger angaar, er der som bekendt i Nutiden paa mange større og mindre Gaarde gennemført bedre Forhold for Tyendet og Arbejderne. Kosten er bleven bedre, og der er indrettet lyse og rummelige Sovekamre med Enkeltsejge og hyggelige Borgestuer, der gives ofte Folkene Adgang til god Læsning, til uskyldige Adspredelser etc. Til Grund for disse Foranstaltninger ligge ikke blot almindelige Humanitets-hensyn, men ogsaa Forstaaelsen af, at vil man holde paa sine Arbejdere, maa man gøre Forholdene tiltalende for dem. Dertil kommer, at om det end er vanskeligt i Landbruget at binde sig til en fast, begrænset Arbejdstid, er det dog blevet langt almindeligere nu end forhen, at man bestræber sig for at gøre Arbejdstiden saa bestemt som muligt og navnlig at sikre Arbejderne en uforstyrret Aften- og Søndagsfrihed.

Uden for den egentlige Arbejdstid ere Forholdene gennemgaaende nu mere tiltalende for Tyendet og Arbejderne end tidligere. De over hele Landet spredte Ungdomsforeninger holde hyppige Sammenkomster med Foredrag, Oplæsning, Dans o. s. v., og i disse Sammenkomster tage Arbejderne og deres Ungdom meget Del, hvad der ogsaa gælder om Livet i Gymnastik- og Skytteforeningerne. I det hele have Folkene nu let Adgang til Foredrag, Dilettantforestillinger og lignende uskyldig Mor-

skab, saaledes at deres hele Levesæt gennemgaaende er højnet.

De Foranstaltninger, jeg her har omtalt, tage Sigte paa enten at optage Konkurrencen om Arbejdskraften med Byerne og Industrien eller at drage fremmede Landarbejdere til Landbruget. Hvad endelig angaar de Forholdsregler, der søge at formindske Brugen af den menneskelige Arbejdskraft, har den voksende Mangel paa denne bidraget til en forøget Anvendelse af Maskiner og Redskaber, og mange af disse — som Tærskemaskiner, Plove og Harver, Hesteriver, Radrensere o. s. v. — ere efterhaanden blevne meget forbedrede baade af udenlandske og indenlandske Fabrikanter. Og her kan nævnes det i 1906 oprettede »Dansk Fællesindkøb af Landbrugsmaskiner«, hvis Formaal ikke blot er at skaffe dets Medlemmer Maskiner og Redskaber til de billigst mulige Priser, men ogsaa at udbrede Kendskab til virkelig gode Redskaber og Maskiner. Udviklingen herhjemme har paa Maskinomraadet imidlertid næppe holdt Skridt med Udviklingen i flere andre Lande, navnlig i Amerika, og der vil sikkert endnu være meget at gøre herhjemme med Hensyn til at erstatte den menneskelige Arbejdskraft med Maskinernes. Det vil formentlig saaledes være ønskeligt ved Siden af det Initiativ, som væsentlig udgaar fra Forhandlerne og Fabrikanterne, at søge andre Veje for ny Maskiners Indførelse og Oplysninger om de Forhold, under hvilke de benyttes t. Eks. i det nordamerikanske Landbrug. Der er Maskiner og Arbejdsmethoder, som nu unddrage sig Opmærksomheden, fordi der ikke lader sig knytte merkantile Interesser til deres Indførelse.

Ere en Del af de her omtalte hjemlige Foranstaltninger end af beskedent Omfang og derfor ogsaa beskedne i deres Virkninger, tør det dog vistnok siges, at sammenlignet med, hvad der hidtil er foretaget i Udlandet, ere vi ganske godt med, hvad angaar Foranstaltninger mod Ar-

bejdermanglen. Men hermed er jo ingenlunde sagt, at ikke ny Forholdsregler bør forsøges eller alt iværksatte Foranstaltninger bør søges udvidede. Dette bør sikkert finde Sted, thi ogsaa herhjemme bliver Manglen paa tilstrækkelig Arbejdskraft stedse føleligere. At søge at faa raadet Bod paa denne Mangel er en stor og betydningsfuld Opgave, og det Udvalg, der paa heldig Maade kan bidrage til dens Løsning, vil gøre en nyttig Gerning.

Foredraget ledsagedes af følgende Diskussion:

Redaktør *Bing*: Tiden er saa fremrykket og det Emne, der her er behandlet, er saa omfangsrigt, at der næppe bliver Tid til en udførlig Diskussion; men som gammelt Medlem af Selskabet vil jeg gerne tillade mig at rette en Tak til Præsidiet, fordi det har ladet indsamle dette store Materiale, og en Tak til Foredragsholderen, der har bearbejdet det.

Gennem Aarhundreder, ja Aartusinder meddeles der os om denne Kamp for at ordne dette Forhold, og det er interessant at lære at kende, hvad der i fremmede Lande fremkommer for at raade Bod paa denne Mangel. Hvert Land har sine bestemte Forhold, og vil man sammenligne, maa man ikke udelade af Betragtning Spørgsmaal som den forskellige Fordeling af Jorden o. l. Betragtes Forholdene fra Tyskland, hvor ikke en eller anden idérig Mand, men selve Landbrugskamrene komme med Forslag, som vi ikke her i Landet kunne høre uden at smile, vilde det her betragtes som en ganske umulig Tanke at søge de tyske Forslag gennemførte hos os. Vi skulle ganske vist søge at knytte Baandene til Hjemmet, men det skal være frivilligt. Hovedopgaven maa være Tilknytning til Jord gennem Forøgelsen af det mindre Landbrug, det ganske lille Brug med 2—4 Skpr. Land til Huset. Saa-danne Brug kunne saa danne et Overgangsled til et større Brug, efterhaanden som Landarbejderen erhverver sig Penge dertil. Der virkes i det smaa med Metoder, der burde gives langt større Udstrækning. Jeg tænker her paa Almueskolerne.

Ligesom vi nu have Markudflugter, kan der holdes Udflugter med Børnene, hvor Læreren giver dem Forklaring i Spørgsmaal vedrørende Landbruget og søger at vække deres Interesse derfor.

Med Hensyn til det tillokkende Billede, som den tidligere franske Landbrugsminister har malet, har jeg mindre Tillid dertil, der er gaaet en Vækkelse hen over vort Land, saa hvad der passer Frankrig, passer ikke her for os.

Iøvrigt er jeg fuldstændig enig med Foredragsholderen i Ønskeligheden af, at der bliver nedsat en Kommission til at tage hele dette Spørgsmaal op til nøjere Drøftelse.

Justitsraad *Lützen*: Jeg kunde ønske, at det offentlige i højere Grad bidrog til Oprettelsen af mindre Hjem, de saakaldte Huse med Havebrug. Det er nu saaledes, at det kun er den mindre begavede Del af Landarbejderne, der bliver ude paa Landet, de Intelligente sige os Farvel.

Adskillige af de Landarbejdere, vi beholde, kunne dog nok drive en mindre Jordlod, og jeg vil anse det for meget heldigt, om Oprettelsen af disse smaa Brug kan fremmes ved offentlig Hjælp. Vor Arbejdstid er ikke tidssvarende. Naar vi forlange Arbejde fra Kl. 6 om Morgenen til Kl. 7 om Aftenen, er dette for længe. Jeg vil anse det for heldigst, om der kan sluttet Kl. 6 om Aftenen, og saa i den travle Tid, hvor der maa arbejdes længere, gives ekstra Betaling for Overarbejde. Den Tid, da man ved Æbleskiver og en Snaps kunde faa Folkene til Overarbejde, er nu forbi. Med Hensyn til Boliger staa vi endnu langt tilbage, og det er ofte ligefrem en Skandale saadanne Huse der bydes Arbejderne. Tidligere — nu ikke saa meget — pakkede man gerne 3—4 Familier sammen i ét Hus. Naar vi nu bygge Arbejderboliger, bør de kun indrettes til én Familie. Vi have kun faa Midler til at belønne den dygtige Arbejder. Man burde komme ind paa at lønne Folkene i Forhold til Produkternes Værdi. Det er en Erfarings-sag, at Daglønnen er stadig stigende, ingen Steder er den faldende. Kom man ind paa at betale efter Produkternes Værdi, var dette heldigt, og jeg vil opfordre til, at man søger at stille Arbejdernes Løn i Forhold til det udførte Arbejdes Værdi.

Bestyrer *Herman Beyer*: Jeg ønsker som Leder af det kommunale Arbejds-Anvisningskontor at pege paa Ungdommen, som

man bør søge at retlede. At saa vel Byerne som Landet trænge til ny Kræfter, ere vi enige om, og jeg ser det daglig gennem den Ungdom, jeg kæmper med og søger at retlede.

Jeg søger stedse at gøre dem begribeligt, at det var betydeligt heldigere, om de kom ud til Landbrug, Gartneri o. l. Fæstekontorerne Virksomhed bestaar væsentlig i at føre Folk tilbage til Landet. De komme hertil Kjøbenhavn 2 Gange aarlig, blive her i nogle Dage og bruge deres Penge, hvorpaa de atter af Fæstekontorerne sendes ud paa Landet. Folk, som have været her i Byen i en 6—8 Aar, kan det ikke gaa an at sende tilbage til Landet. Gennem Arbejdsanvisningskontoret gælder det om at slaa til Lyd for, at Arbejdet skal værdsættes. Som et Eksempel paa, hvad der kan udrettes gennem Arbejdsanvisningskontorerne, skal jeg nævne, at man i Elzas savnede en Mand til et bestemt Arbejde. Gennem Arbejdsanvisningskontorerne fandt man ovre ved den tysk-russiske Grænse en Mand, hjemmehørende i Elzas og vant til det paagældende Arbejde, og 48 Timer efter stod han paa den Plads, hvor han burde staa.

I Nordamerika er i Hvedehøstens Tid samlet en Hær paa 60000 Mand, de arbejde sig efterhaanden længere og længere Nord paa, og tilslut, naar Høsten er forbi, staa de og have ikke mere Arbejde, det gælder saa for Arbejdsanvisningskontorerne at dirigere dem derhen, hvor der er Anvendelse for dem. Det gælder stedse om, at man gennem Arbejdsanvisningskontorerne hurtigst muligt kan transportere ledig Arbejdskraft til de Steder, hvor den kan bruges.

Den ledende Præsident (Kammerherre *Sehested*) sluttede sig til Tanken om en Kommission og hævdede derpaa Mødet med en Tak til Foredragsholderen og Deltagerne i Diskussionen. Det her forelagte Materiale vil sikkert komme til at gøre god Nytte ved det Arbejde, som vi maa til at tage op.

